

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสถานการณ์การกระทำความคิดที่พบในสังคมไทยโดยทั่วไปนั้น เมื่อผู้พูดต้องการแสดงว่าตนรู้สึกเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้พูดไม่จำเป็นต้องพูดคำว่า “ขอโทษ” ออกมาตรงๆ แต่อาจพูดว่า “ผมมีบางอย่าง” หรือ “เสียใจจริงๆครับ เป็นอะไรมากหรือเปล่า” เพื่อแสดงว่าผู้พูดกำลังขอโทษผู้ฟัง

นอกจากนี้ผู้วิจัยสังเกตว่าในสถานการณ์การกระทำความคิดที่แตกต่างกัน กลวิธีแสดงวจนกรรมการขอโทษที่ผู้พูดใช้ก็จะแตกต่างกัน ยิ่งไปกว่านั้นในสถานการณ์การกระทำผิดเดียวกัน กลวิธีแสดงวจนกรรมการขอโทษที่ผู้พูดแต่ละคนใช้ก็อาจเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของผู้พูดว่าความผิดที่เกิดขึ้นรุนแรงมากน้อยเพียงใด เช่น เมื่อผู้พูดคิดว่าตนเองกระทำความคิดที่มีน้ำหนักความผิดมาก หรือมีความรุนแรงมาก ก็อาจใช้กลวิธีการขอโทษที่พยายามแสดงให้ผู้ฟัง รู้ว่าผู้พูดรู้สึกเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างบริสุทธิ์ใจ และพร้อมรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างสุดความสามารถ เช่น อาจพูดว่า “ขอโทษจริงๆ” “ขอโทษนะครับ ผมขอชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมดเองนะครับ” หรือ “ขอโทษมากๆเลย” เพิ่มเติมจากการกล่าวเพียง “ขอโทษ” เมื่อผู้พูดกระทำความคิดที่ผู้พูดเห็นว่ามีความผิดน้อย และไม่ร้ายแรงอะไร

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการแสดงวจนกรรมการขอโทษถือเป็นการกระทำพื้นฐานที่สำคัญ เป็นหัวใจอันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในสังคม และถือเป็นการแสดงคุณภาพแบบหนึ่ง (Brown & Levinson, 1987 ; Holmes, 1990) โดยการแสดงวจนกรรมการขอโทษจะเกิดขึ้น ถ้าผู้พูดรู้สึกว่าการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ผู้ฟังเกิดความเสียหาย การขอโทษจึงเป็นวิธีการใช้ภาษาเพื่อชดเชยความผิดของผู้พูด และช่วยให้ผู้คนที่สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Bergman & Kasper, 1991)

จากการสำรวจงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่ามีการศึกษาเรื่องวจนกรรมการขอโทษในสังคมต่างประเทศไว้อย่างกว้างขวาง อาทิ การแสดงวจนกรรมการขอโทษของชาวนิวซีแลนด์ (Holmes, 1990) และการแสดงวจนกรรมการขอโทษของชาวอเมริกันและชาวอิสราเอล (Burn-Kulka & Olshtain, 1984)

สำหรับการศึกษากาแสดงวจนกรรการขอโทษของคนไทยนั้น เที่ที่สำรวจ เอกสารพจนานววิจัยของพัชนี มาถารักษ์(2536) ที่ศึกษาการใช้ภาษาสุภาพในการขอโทษในภาษาไทย ด้วยวิธีสังเกตจากสถานการณ์จริง รวมทั้งเก็บข้อมูลวจนกรรการขอโทษที่พบในราชการ โทรทัศน์ประเภทละครและทอล์กโชว์ พบการแสดงวจนกรรการขอโทษทั้งสิ้น 10 กลวิธี ได้แก่ การแสดงการขอโทษ การอธิบายเหตุผลของการกระทำผิด การชี้แจงเรื่องราวที่กระทำผิด การคำหนิ ดนเอง การให้สัญญาว่าความผิดร่นนี้จะไม่เกิดขึ้นอีก การขอข้อมูลจากผู้ฟัง การพยายามแสดงว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความผิดของตนเอง การแสดงความเสียใจ การไม่ขอโทษโดยตรงเพียงแต่แสดงเจตนาในการขอโทษ และการขอร้องให้ผู้ฟังยกโทษให้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะการใช้ภาษาสุภาพในการขอโทษเท่านั้น มิได้ศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการกลวิธี ดังกล่าว แต่อย่างไร

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำโครงการนำร่อง (ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา, 2541) เรื่อง กลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษในสังคมไทย เพื่อมุ่งศึกษากลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษและความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีดังกล่าวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การกระทำผิด ได้แก่ ความสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างผู้พูดผู้ฟัง สถานภาพทางสังคมของผู้พูดผู้ฟัง และลักษณะของเหตุการณ์ที่เป็นความผิด โดยใช้แบบสอบถามที่เป็นสถานการณ์สมมติของการกระทำผิดทั้งสิ้น 5 สถานการณ์ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 15 คน ซึ่งจากผลการวิจัยพบกลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษทั้งสิ้น 12 กลวิธี โดยมีปัจจัยทั้ง 3 ประการที่นำมาศึกษาเป็นตัวกำหนดกลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษของกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือเมื่อกระทำผิดต่อผู้ฟังที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้พูดน้อย หรือไม่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้พูด ผู้พูดจะใช้กลวิธีกล่าวคำแสดงเจตนาในการขอโทษบ่อยกว่าเมื่อกระทำผิดต่อผู้ฟังที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้พูดมาก เมื่อกระทำผิดต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้พูด ผู้พูดมักใช้กลวิธีอธิบายเหตุผลของการกระทำผิด ในขณะที่เมื่อกระทำผิดต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมเท่ากับหรือสูงกว่าผู้พูด ผู้พูดจะใช้กลวิธีแสดงความห่วงใยผู้ฟัง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของเหตุการณ์ที่เป็นความผิด และกลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษ ยังพบข้อสรุปที่ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นการศึกษาเพื่อทดลองเก็บข้อมูลเบื้องต้น เรื่องวจนกรรการขอโทษในสังคมไทย จึงเลือกศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวนเพียง 15 คน ซึ่งอาจถือได้ว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้น้อยเกินไป อีกทั้งการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่เป็นสถานการณ์สมมติของการกระทำผิดเพียง 5 สถานการณ์ อาจทำให้พบกลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษที่ไม่หลากหลาย และไม่ครอบคลุมวจนกรรการขอโทษที่พบในสังคมไทย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องกลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษในภาษาไทยให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยได้ขยายขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยเป็นคนไทยหลากหลายอาชีพที่อยู่ในสังคมไทย รวมทั้งปรับปรุงวิธีดำเนินการวิจัย และพัฒนาแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยใช้แบบสอบถามที่เป็นสถานการณ์สมมติของการกระทำผิดทั้งสิ้น 10 สถานการณ์ ที่จำลองมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยในสังคมไทย เพื่อศึกษาว่าการแสดงวจนกรรการขอโทษในสังคมไทยมีกลวิธีอะไรบ้าง และมีความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีกับน้ำหนักความผิด หรือความรุนแรงของความผิดที่เกิดขึ้นหรือไม่อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษากลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษของคนไทย
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษและน้ำหนักความผิดที่เกิดขึ้น

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1. การแสดงวจนกรรการขอโทษของคนไทยมีหลายกลวิธี เช่น การกล่าวคำว่า “ขอโทษ” การเสนอชดใช้ความผิดที่เกิดขึ้น การคำหาผิดเอง และการอธิบายเหตุผลของการกระทำผิด
2. กลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษของคนไทยแปรตามน้ำหนักความผิดที่เกิดขึ้น กล่าวคือ เมื่อกระทำผิดที่มีน้ำหนักความผิดมาก ผู้ชดจะใช้กลวิธีที่ซับซ้อน ซึ่งประกอบไปด้วยกลวิธีแสดงวจนกรรการขอโทษหลายกลวิธีรวมกัน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีแสดงวจนกรรมการขอโทษ และน้ำหนักความผิดที่เกิดขึ้น โดยจะไม่ศึกษาถึงปัจจัยอื่นที่อาจมีผลต่อการแสดงวจนกรรม การขอโทษ อาทิ อาชีพ เพศ หรืออายุ ทั้งนี้เพื่อเป็นการจำกัดขอบเขตของงานวิจัย ประกอบกับการที่ผู้วิจัยได้ทำรายงานประกอบวิทยานิพนธ์ปริญญาโท เรื่องกลวิธีแสดงวจนกรรมการขอโทษใน สังคมไทยแล้วพบข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ น้ำหนักความผิดน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลวิธี แสดงวจนกรรม การขอโทษของผู้พูดแต่ละคนมีความต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะ ปัจจัยดังกล่าว

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมไทยจากกลวิธีแสดงวจนกรรมการขอโทษ
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยปฏิบัติศาสตร์ในสังคมไทย

1.6 นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วจนกรรม (SPEECH ACTS) คือ การกระทำโดยใช้คำพูด ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมของการกระทำนั้น (Searle, 1969)

วจนกรรมการขอโทษ (THE SPEECH ACT OF APOLOGIZING) คือ การแสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้นโดยใช้คำพูด (Holmes, 1990)